

БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

МЕНДІҒАЛИЕВА Г.

Бүгінгі таңда жастарға сапалы білім беру мәселесі мемлекет алдындағы ең маңызды мәселелердің бірі екендігіне дау жоқ. Ал олардың инновациялық технологияларсыз жүзеге асыру мүмкін емес. Инновациялық – дәстүрлі нормаларға сәйкес емес кешенді проблемаларды шешуге бағытталған біртұтас үрдіс. Ол идеялар кеңістігінде ғана емес, инновациялық тәжірибелердің барысында жүзеге асырылып жатады.

Инновациялық қызмет нәтижесінде жаңалықтардың пайда болуын қамтамасыз ететін өзара байланысты жұмыстардың жүйесін көрсетеді. Мәселен:

- жаңа білімге бағдарланған ғылыми-зерттеу қызметі жаңалық ашуды;
- құрал-технологиялық білімге бағдарланған жобалау қызметі жаңа жоба құруды;
- тұлғаға бағдарланған білім беру қызметі инновациялық жобаны іске асыруды қамтамасыз етуді көздейді.

Ал «инновация» ұғымы социология мен педагогикада жаңалық, жаңа әдіс, жаңа жоба түсінігінде 60-жылдардан бастап қоланылып келеді. Сөйтіп, мұғалімдердің біліктіліктерін арттыру жүйесіне жаңа технология ретінде біртұтас инновациялық жүйе енгізілді.

Оқушылардың жеке қабілеттеріне қарай педагогикалық үрдісті ұйымдастырудың негіздеріне жасалған талдау оның инновациялық қызметтен тұратындығын айқындады.

Еліміздің білім беру жүйесінде жаңа технологиялардың біршама қатары өсіп келеді. Бұл білім саласындағы жан-жақты ізденістің өркен жайып, үлкен шығармашылық ізденіске ұласу бағытын көрсетеді.

Білім беру саласындағы жаңа технологияларға негізделген өзгерістер, жаңалықтар оқыту мен тәрбиелеу ісін, ізгілендіру, демократияландыру, ұлттық ерекшеліктерді ескеру, даралап, саралап оқыту педагог қауымның басты міндетіне айналуға.

XX ғасырдың 80-жылдары Ресейде жаңашыл – мұғалімдер топтары қалыптасады, олардың әрқайсысы баланы оқыту, тәрбиелеу және дамытуда өзіндік жаңалықтары болады, олар ең жоғарғы нәтижелер береді. Сонымен бірге олардың жалпы ортақ белгілері болады. Мектеп оқушысының оқу жұмысы тәсілдерін жеңілдету және жандандыру, танымдық іс-әрекеті (сүйеніш кескіндер, сигналдар) үлкен блоктар арқылы материалдарды оқу және т.б. аса айрықша көрсететін жаңашыл педагогтардың мұғалімдер позициясын бағытын авторитарлықтан демократиялыққа ізгілік бағытқа ауыстыруға деген ұмтылушылықты айтуға болады, бұл жаңа педагогикалық ынтымақтастық деген бағытқа орын берді.

Барлық осы технологиялардың көрнекті өкілдері ішінен Ш.А.Амонашвилиді – бастауыш сынып оқушыларын эксперименталды жаңашылап оқытуды атау керек. Ш.А.Амонашвили өзінің эксперименталдық мектебінде ынтымақтастық педагогикасын жеке тұлғалық бабын табу бағыты, тіл мен математиканы іспеті оқытудың бір реттік әдістемесі оның педагогикалық іс-әрекетінің өзіндік қорытындысы, оның негізгі идеясы “О начальной ступеней образования, построенного на принципах гуманно-личностной педагогики” деген еңбегінде баяндалған.

Академик М.П.Иванов – коммунарлық тәрбие әдістемесінің ұжымдық істің әдістемесінің авторы қазіргі жағдайда А.С.Макаренконың идеясын дамыта түскен жаңашыл педагог. Жаңашыл – педагогтың тәжірибесіндегі басты әдістемелік ерекшелігі ұжымдық еңбек ісіндегі тұлғаның субъективтік позициясы.

Санкт-Петербургтағы №84 мектептің әдебиет пәнінің мұғалімі Е.Н.Ильин әдебиет сабағын өнер және адамгершілік-этикалық курс ретіндегі берудің жүргізудің бірегейлі тұжырымдамасын жасады, ол идея әрбір оқушыға адам болып қалыптасуына көмектеседі. Ұстаз мақсатты басшылыққа ала отырып жас өспірімге өз күшін тексеруге

оның өзіндегі ең жақсы тұлғалық қасиеттерін айтуға, гуманизммен адамзаттық биіктеріне әкелуге көмектеседі. Е.Н.Ильиннің әдебиет сабақтары – ол адамды қалыптастыру процесі, ол тек өмір, өнер оқу сабағы, ол оқу ғана емес кестедегі сағат емес [1, 20 б.].

СССР Халық мұғалімі В.Ф.Шаталов дәстүрлі класс-сабақ тәсілімен оқытудың әлі де болса ашылмай жатқан орасан зор қорын көрсетіп, оқытудың интенсивтендірудің технологиясын жасап, практикаға енгізеді.

В.Ф.Шаталовтың әдістемелік жүйесі әрбір оқушыны оқу іс-әрекетіндегі белсенділікке қатыстыруға, дербес ерікті танымдықты тәрбиелеуге, әрбір жеке оқушыда өзінің адамгершілігін сезімін өзінің күштері мен қабілеттеріне сенімділік нығайта түсуге мүмкіндік береді.

Жаңашыл-педагог И.П.Волков шығармашылықты дамытатын оқытудың технологиясын жасап жүзеге асырды, осыған сай тұлғаның қабілеттері баланың оқудан тыс іс-әрекетін еркін алу негізінде бірізді қалыптасады.

Шығыс Қазақстан облысы, Өскемен қаласының қазақ тілі пәнінің мұғалімі Қ.О.Бітібаева практика жүзінде ынтымақтастық педагогиканы жүзеге асырады. Ынтымақтастық педагогикасын адамгершілік педагогикасы ретінде қарастырады. Қазіргі білім беру технологиялары санатындағы дамытатын жетілдіретін оқу технологияларын көрсеткен жөн (Д.Б.Эльконин, В.В.Давыдов, Л.В.Занков, Г.С.Альтшуллер және т.б.) [2, 50 б.].

Республика мектептерінде 1989 жылдан бастап атаулы мектептерді ашу кезеңі басталады. Олардың ішінде, СССР халық мұғалімі, қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі Айтқалиев Құсайын Айтқалиұлының мектебі; Бучина Валентина Людвиговичтің өнер мектебі, биология пәнінің мұғалімі Очкур Елена Афанасьеваның мектебі, бастауыш кластарының мұғалімі Мор Галина Яковлеваның мектебі; Қазақ ССР еңбек сіңірген мұғалімі, орыс тілі мен әдебиет пәндерінің мұғалімі Фокин Юрий Павловичтің мектебі. Республикалық деңгейдегі атаулы мектептердің мақсаты тұлғаның өзін-өзі көрсетуге, оқытудың бірегейлі және тиімді “технологиясын” іздеуге қолдау жасау болады.

Морин Монтессордың (1870-1952) мектебі ақыл-ойды саусақтардың өте нәзік қозғалыстары, қолдардың ұсақ мәнерлі ырғақтарымен интенсивті сенсорлық сезімдер арқылы дамытуға негізделген. 1993 жылдан бастап Алматыда жекеменшік “Элко” корпорациясының ерікті озат мектебі жұмыс істейді. Бұл мектептің оқыту негізінде мемлекеттік бағдарлама жатыр. Бірінші кластан бастап қазақ, неміс, ағылшын тілдері, эстетика, сөйлеу мәдениеті, еркіті қозғалыс пәндерімен сабақ жүреді. Қосымша мынадай пәндер макеттендіру, моделдеу, хор, бал билері, гүл өсіру, сахна өнері, молдау жүргізіледі. Мектепте баға қойылмайды, оқу мен тәрбиелеу деңгейі жеке бағаланады.

С.Ферне (1896-1996) мектебінің әдістемелік тәсілдері біздің республикамызда әсіресе бастауыш кластарда көптеген мектептерде қолданылады. С.Ферненің әдістемесі баланың өзінің жеке тәжірибесіне негізделген. Ұстаздың қызметі баланың өзіне тән қабілетті оның өзі, өз бойынан тауып оны дамытуға көмектесу. Бұл тұжырымдаманың практика жүзінде жүзеге асуына “ерікті тестер” мен “мектеп типографиясы” қызмет етеді [2, 37 б.].

Инновациялық мектептер дәстүрлі және сонымен қатар жаңа міндеттерді қазіргі деңгейге сай шеше алатындығын дәлелдейді, оқушы тұлғасының мәдени, адамгершілік дамуының негізі болатындығын көрсетті.

Қазіргі қоғамда болып жатқан әлеуметтік-экономикалық өзгерістер жеткілікті дәрежеде дәстүрлі орташа жай білім беруге жасалған білім беру моделінің тоқырауын кризисін жеткілікті дәрежеде анық көрсетіп бетрді.

Педагогикалық үрдіс әлеуметтік жүйелердің жеке бір бөлігі ретінде, ол өзін-өзі ұйымдастырушылық пен өзін-өзі жөнге салуға қабілетті. “Адам -адам” жүйесіне тән және оның жеке бір бөлігі “ұстаздар оқушылар” тиімді қызмет атқарылуының өлшемі ретінде адамның өзі болады, себебі, әлеуметтік жүйелерде тұлға жүйе жасаушы фактор

болады. Егер адамның өзін-өзі жүзеге асырудағы және тұлға ретінде өз орнын табуы (ол бұл ұстаздарға да, оқушыларға да тең қатысты) мұтаждықтары тең қанағаттандырылса, онда өндіріс қызмет атқаруы тиісті “адам-адам” жүйесі қызмет күйзеліске ұшырайды. Демек, педагогикалық еңбекті технологиясын жетілдіру басқа да кәсіби іс-әрекет аймақтары сияқты көкейкесті болады.

Жалпы оқытудың типтерін, стильдерін (яғни технологияларын) тандап алу білім беру саласына, білім беру парадигмасынан дидактикалық тұжырымдамалардан неше оқыту теориясынан, оқытудың мақсаттары мен міндеттерінен, жеке тұлғалық және кәсіби мүмкіншіліктерден, ұстаздың бейімділігі мен жоғары бағалауына байланысты.

Мұғалім қауымының педагогикалық технологияны игерудегі шығармашылық ізденістері оның кәсіби жетілуінің басты тетігі болып табылады.

Қазіргі білім саласы қызметкерлерінің білімі мен біліктілігінің деңгейі педагогикалық технологияны қаншалықты игерумен анықталады.

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім беру саласында өзіндік ұлттық үлгі қалыптасуда, яғни педагогикалық лексиконға педагогикалық технология түсінігі енді. Бұл үрдіс білім парадигмасының өзгеруімен қатар жүреді. Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білімін, білігі мен дағдысын емес, оның тұлғасын, білім алу арқылы дамуын алдыңғы орынға қойып отыр.

“Технология” деген термин гректің түп тамыры *techne* - өнер, шеберлік, кәсіп және *logos* – ғылым, білім деген сөздерінен шыққан. Екі түп тамырының бірлігін шеберлік туралы ғылым немесе ілімді беретін сөзді құрайды, ол өндірістік процестерді жүргізудің тәсілдері мен құралдары туралы білімдер жиынтығы, мысалы металдардың технологиясы, химиялық технология, құрылыс жұмыстарының технологиясы және т.б. бұл осы термин өнімді өндіру процесі барысында жүзеге асырылып шикізатты материалдарды немесе жартылай фабриканттарды өңдеудің, жасаудың, жағдайларын, қасиеттерін, формаларын өзгерту әдістерінің жиынтығы ретінде бірқатар басқаша анықталады. Технология ғылым ретінде міндеті – практикада өндіріс процестерінің ең тиімділерін анықтау мен қолдану мақсатында физикалық, химиялық, механикалық және тағы басқа заңдылықтарды анықтау.

Барлық жасалған және қазіргі күнде адамның қолданып жүрген технологияларды екі түрге бөлуге болады: өндірістік және әлеуметтік, өндірістік технологияларға үлгі ретінде табиғат шикізатын қайта өңдеу технологиясы болады. Бұл жағдайда технология деп бастапқы материалды өнім “шығуында” елгілі бір алдын ала берілген қажеттерді бөіп алу мақсатымен қайта өңдеу процесі деп атайды.

Әлеуметтік технология деп, онда бастапқыда соңғы нәтиже болатын адам болады, ал негізгі оның көрсеткіші өзгеріп тұратын бір немесе бірнеше оның қасиеттері болады. Әлеуметтік технологияға классикалық үлгі ретінде жұмысшыларды өз мамандықтарына оқыту қызмет етуі мүмкін. Әлеуметтік технология ол өндірісте қолданатын технологиядан принципиалды түрде өзгешелігі бар. Әлеуметтік технологиялар ұйымдастыру және жүзеге асыру жағынан өте күрделі және оралымды. Әлеуметтік технология ол өте жоғары деңгейдегі ұйымдастырылған технологиялар деуге болады, себебі адам әлеуметтік технологияның объектісі, ол өте көп жактылы жүйе. Оған күші мен бағыты әртүрлі болатын соны көп сыртқы әсерлер ықпал етеді, кейде олар қарама-қайшы болады, осыған орай көбінесе әсерлер қандай қаншалықты тиімді болатындығын алдын ала айтуға қиын. Сондықтан әлеуметтік ехнологияны өндірістік технологияның анықтамасында мүмкін болатындай белгілі бір дәл тандап алынған процестедің жиынтығы деп айтуға болмайды. Өндірістік технологияны дамыту арқылы тым жоғары нәтижелерге жетуге деген ұмтылушылық білім беру саласында тастап кетпейді, аттап кетеді. Педагогикалық іс-әрекет саласына “технология” деген сөздікті енгізу “индустриалдық” технология (Ф.Б.Гильбрейт, Ф.У.Тейлор және т.б.) деген идеяға негізделген және ол оқытуда техникалық жабдықтарды қолданумен

байланысты. Бұл бағытта бірқатар бұрынғы кеңестік үкіметтің аймағында ғалымдар (В.П.Беспалько, П.И.Пидкасистый және т.б.) қолдайды. Білім беру саласындағы педагогикалық технологияның басқа бағыттары оқу материалдарын талдау техникасын, мұғалім мен оқушылардың іс-әрекетін (Т.А.Ильина) ұйымдастыруды іздестіруде. Осымен қатар педагогикалық технология ұстаздар мен оқушылардың аз ғана күш жұмсап тиімді принциптері мен әдістерін анықтауға бағытталған [3, 65 б.].

Педагогикалық технологиялар білім беру аймағына қатынасы болады егер білім берудің мақсаты білім жүйелерін менгеру ретінде анықталса, онда технологиялар да білім беру сияқты білімнің сапасы мен көлемін менгерумен бағаланады. Бірақ әдеттегі білім беру моделінің дағдарысы педагогикалық негізгі категорияларының бірқатар мазмұнын қайта карауға әкеледі.

Қазіргі уақытта “педагогикалық технология” ұғымы түрлі мағынада түсіндіріледі. Көп тараған анықтама В.П.Беспалько ұсынған: ол педагогикалық технология оқу мен тәрбие процестерінің (теориялық негізделген) еске түсіру барысында қолданған құралдар мен әдістер жиынтығы, олар білім мақсатын тиімді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Педагогикалық технология қол жеткен жетістіктерді сатылы өлшеу мен қорытынды бағалаудың объективті мүмкіншілігін жеткілікті дәрежеде сақтайтын мақсаттары мен тапсырылған оларға сәйкес ғылыми жобалардың болуын қалайды. Бірақ бұл анықтамадағы көрсетілген бір-бірімен тәуелсіз және дербес өмір сүруін оқыту және тәрбие процестері болады деген оймен келісу қиын. Тұлға дегеніміз тұтастай тұратын құрылым, және ол біртұтас педагогикалық процеспен байланысты. (Ильин В.С.) , демек педагогикалық технологияда осы педагогикалық үрдістің басты белгісіне сәйкес болуы керек [3, 65 б.].

Педагогикалық технологияға берілген басқа да анықтама бар, ол: оқыту процесін жүзеге асырудың мазмұндық техникада (В.П.Беспалько), педагогикалық ұйымдастыру мен жүзеге асырудың жобасы (алгоритмі), оқыту процесін ұйымдастыру мен жүргізуді жобалау барысындағы бірлесең педагогикалық іс-әрекеттің (В.М.Монахов), барлық сабақ беру процесін жасаудың, қолданудың және анықтаудың жүйелі әдісі, білімді менгерудегі техникалық және адамның, олардың өзара әрекеттерін ескеру, (ЮНЕСКО), мазмұнын қорытындылау (Г.К.Селевко). В.Н.Бордовская мен А.А.Реанның көрсетуінше білім беру технологиялары дегеніміз бұл білім беру процесіндегі ұстаздар мен оқушылардың жүйелік іс-әрекеттеріне, ол мақсат мазмұн әдістерді ұйымдастырудың белгілі бір нақтылы принциптері мен өзара байланыстылығына сай нақтылы идея жасалынады.

Оқытудың дәстүрлі технологиясы деп ең алдымен XVII ғасырда дидактика принциптерінде қалыптасқан. Я.А.Коменский негіздеген және қазірге дейін дүниежүзі мектептерінде басым көпшілігі қолданатын оқытуды класс-сабақтық ұйымдастыру деп түсінеді. Класс-сабақ жүйесі педагогикалық үрдістің одан әрі жетіліп ұйымдатырылған дайындау қажеттіліген байланысты пайда болған, себебі сол ғасырдың ортасында оқуға келушілердің санының көбейе түсуіне байланысты шамамен бір жастағы балаларды оқу топтарына жинақтала бастады.

Білім берудің дәстүрлі жалпы мектептің мазмұны бұрынғы кеңес үкіметі жылдарында қалыптасқан, ол елді индустриялизациялау міндеттерімен дамыған капиталистік елдердің техникалық деңгейіне қиыншылықпен, жалпы ғылыми-техникалық прогрестің ролімен ол осы күнге дейін технократиялығымен анықталды.

Қазіргі кезде білім беру саласында жаңа педагогикалық технологияларды пайдалану мұғалімге оқу процесінің құрылымын түбегейлі өзгертуге, оқытудағы пәнаралық байланысты күшейтуге, оқушылардың дүниетанымдарын кеңйтуге және жеке қабілеттерін көре біліп, оны дамытуға толық жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Бүгінгі Қазақстан Республикасының тәуелсіз кеңістігінде жаңаша білім берудің мақсаты — өзін-өзі тұлғалық болмысқа бағыттау үрдісі тек қоғамның қажеттілігі мен сұранымынан туатын қабілет пен іскерлікті ұштау, оның әлеуметтік сипаттағы

белсенділігі мен құлшынысы — өздігінен жұмыс жүргізуге қозғаушы күш болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Леспаева С Шығармашылық қабілетті дамыту - мұғалім міндеті // Қазақстан мектебі, 2008, №8, 20 б.
2. Қасымов Ә Шығармашылықты жетілдіру – ұстаз парызы // Қазақстан мектебі, 2008, № 11, 50 б.
3. Аюбаева Т Ақпараттық технологиялар оқыту үрдісінде. // Қазақстан мектебі, 2008, № 9, 65 б.

ДЕЛОВЫЕ ИГРЫ И ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

АЛЬМУРЗИЕВА А.

Социальное достоинство личности, её активная жизненная позиция зависят от профессиональной компетенции. Профессиональная компетенция педагога-психолога включает в себя не только определённую сумму специальных знаний, но и развитую познавательную активность, творческие способности, а также критически анализировать целостный педагогический процесс, качество оказания психологической помощи, делать самостоятельные сравнения, обобщения и выводы. В решении этих задач наибольший эффект дают активные формы и методы обучения. В основе активного обучения лежит принцип непосредственного участия каждого студента в поиске путей и способов решения актуальных теоретических и практических проблем.

Деловые игры первоначально появились не в системе образования, а в практической сфере управления. Сейчас они используются в процессе обучения школьников, студентов, военных, служащих, политиков и т.д.

«Деловая игра - это метод имитации (подражания, изображения, отражения) принятия управленческих решений в различных ситуациях путём игры по заданным или вырабатываемым самими участниками игры правилам» (Е.А.Хруцкий).

Деловые игры - одна из эффективных форм и методов активного обучения. Деловая игра является формой воссоздания предметного и социального содержания будущей профессиональной деятельности специалиста, моделирования тех систем отношений, которые характерны для этой деятельности, моделирования профессиональных проблем, реальных противоречий и затруднений, испытываемых в типичных рабочих ситуациях. [4]

На этапе разработки деловой игры следует реализовать следующие психолого-педагогические принципы:

- 1) принцип имитационного моделирования содержания профессиональной деятельности, конкретных условий и динамики производства;
- 2) принцип воссоздания проблемных ситуаций, типичных для данной профессиональной деятельности через систему игровых заданий, содержащих некоторые противоречия и вызывающих у учеников состояние затруднения;
- 3) принцип совместной деятельности участников в условиях взаимодействия имитируемых в игре производственных функций специалистов;
- 4) принцип диалогического общения и взаимодействия партнеров по игре как необходимое условие решения учебных задач, подготовки и принятия согласованных решений;
- 5) принцип двуплановости игровой учебной деятельности.